

JW

LARS WOHLIN

Kommer industrisektorn att gå tillbaka i Sverige?

Det har i Sverige förts en debatt om den framtida sysselsättningsökningen skall ske i den offentliga sektorn eller inom industrin. Rudolf Meidner är den som främst hävdar att det är såväl önskvärt som nödvändigt att den framtida sysselsättningsökningen kommer att ske i den offentliga sektorn [Meidner 1973]. Även från löntagarorganisationerna — kanske främst från TCO — har man drivit denna tes. I direktiven till sysselsättningsutredningen tas frågan upp och man hänvisar till industrins begränsade möjligheter att absorbera det arbetskraftsutbud som man förutser eller anser politiskt önskvärt att få till stånd.

En annan argumentationslinje är att Sverige måste begränsa den varuproducerande sektorn för att minska resurslöseriet. Världens resurser är inte outömliga. Den beräknade framtida befolkningen i världen kan inte få räkna med att uppnå svensk eller amerikansk per

capitaförbrukning. Därför måste vi av solidaritetsskäl dra ner vår varukonsumtion och satsa på den offentliga tjänstproducerande sektorn. Som en variant på denna tes sägs att bristen på råvaror och energi kommer att begränsa den industriella tillväxten.

I denna artikel¹ tas vissa aspekter på dessa frågor med tonvikt på utvecklingstendenserna för industrin upp till granskning. Perspektivet är ungefär 10 år.

Först diskuteras effekterna av knapphet på råvaror. Därefter tar jag upp frågan vilka krav på handelsbalansen och industriproduktionen som prisstegringen på energi och ökad u-hjälp för med sig. Slutligen anförs en del synpunkter på frågan om industrisektorn kommer att trängas tillbaka av en snabbt växande offentlig tjänstesektor.

Begränsas industritillväxten av knappheten på råvaror?

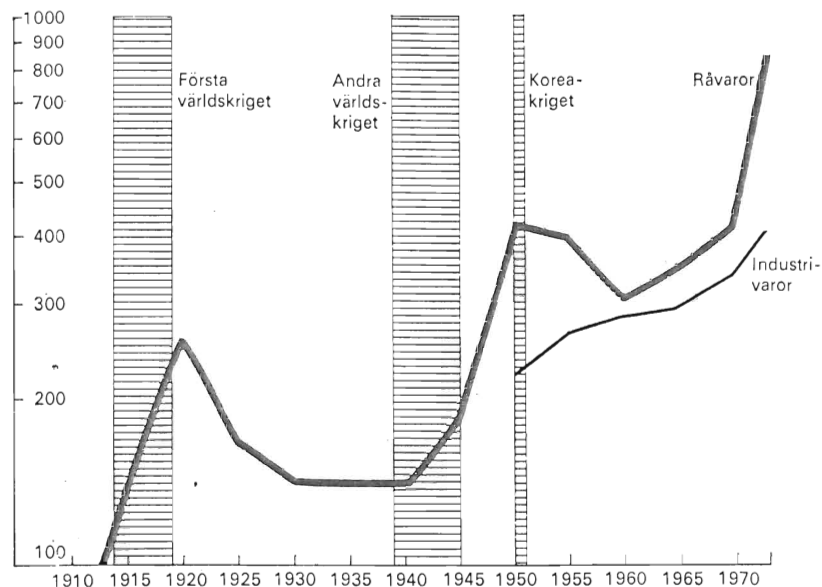
Kommer de rika industriländernas slöseri med råvaruresurser att leda till en knapphet på råvaror, som bromsar upp den ekonomiska tillväxten? Låt mig först, för att belysa den frågan, visa hur prisutvecklingen varit på råvaror sedan första världskriget (figur 1). Man ser av diagrammet att råvaruprisindex (inkl jordbruksvaror) år 1973 för första gången översteg Koreahaussens toppnivå.

Råvarupriserna har utvecklats explosionsartat i samband med krissituationer. Åren kring 1920 hade man en enorm råvaruprisstegring. Därefter sjönk de fram till mitten av 1930-talet, varefter

¹ Artikeln är en omarbetad version av ett föredrag som hölls vid Folk och Försvars konferens i februari 1974.

Ekonom dr LARS WOHLIN är chef för Industriens Utredningsinstitut (IUI). Wohlin disputerade 1970 på en avhandling om "Skogsindustrins strukturomvandling och expansionsmöjligheter". Han svarade också för industribilagan till 1973 års långtidsutredning: Svensk industri 1972—77 (1973). För närvarande arbetar han med ett projekt rörande kapitalmarknaden och industrins finansiering.

Figur 1. Prisindex för industri- och råvaror

de steg starkt hela tiden fram till Korea-kriget. Därefter sjönk de åter under hela 1950-talet.

I diagrammet har jag också lagt in industrivaruprisindex. Man ser att detta index har stigit snabbare än råvarupriserna ända sedan recessionen strax efter Koreakriget. Detta förhållande blev föremål för ingående analyser, bl a inom GATT under 1950- och 1960-talen. Man talade om att u-länderna förlorade mer än u-hjälpen genom ett försämrat bytesförhållande. I det långa perspektiv som visas i figur 1 framträder dock inte någon sådan försämring. Det historiska utvecklingsmönstret skulle tala för att vi under ett antal år framåt får en viss relativ nedgång i råvarupriserna i förhållande till industrivaror.

Stigande råvarupriser utlöser starka krafter såväl på utbudssidan som på efterfrågesidan. Man tenderar att öka investeringarna i sökandet efter nya fyndigheter, i bättre utnyttjande av gamla fyndigheter, ökad återvinning, i ökad produktion av substitut etc. Möjligheterna till resursbesparing genom ökad återvinning är mycket stora. I USA återvinns tex ca 20 procent av allt papper, i Japan 40 procent. Om hela världen höjde återvinningsandelen till japansk ni-

vå skulle råvarubehovet minska högst väsentligt. Parentetiskt bör påpekas att uppgifter om råvaruförbrukning per capita som presenteras i många sammanhang är bruttosiffror och därför inte uttryck för resursförbrukningen. Redan i dag sker en betydande återvinning för många varor.

I industriproduktionen används råvaror, arbetskraft och kapital som produktionsfaktorer. Om priset på en produktionsfaktor stiger använder man mer av de andra. Priset på arbetskraft stiger hela tiden i förhållande till priset på kapital. Detta leder till en ständig ökning i kapitalinsatsen per sysselsatt. De successivt sjunkande relativpriserna på råvaror har lett till att man sparat arbetskraft och kapital med hjälp av råvaror. Det sk slöseriet med råvaror har varit ekonomiskt optimalt, sett från företagets synpunkt.

Ser man exempelvis på energiförbrukningen finns det stora besparingsmöjligheter. I IUI:s studie för energiprognosutredningen [Carlsson—Josefsson 1974] framkom tex att energiåtgången per producerande enhet i de mest moderna cementfabrikerna ligger ca 33 procent under genomsnittet och uppgår till endast hälften av de sämsta. Redan vid ut-

nyttjandet av dagens teknik kan således energiåtgången sänkas med en tredjedel. En skillnad i energikostnaden före den starka prisuppgången på olja på fem procentenheter av saluvärdet mellan bästa och sämsta anläggning har efter prisuppgången 3- à 4-dubblats, vilket gjort att energiprisstegringen ökat spridningen i rörliga kostnader för olika anläggningar. Därigenom förkortas den återstående ekonomiska livslängden på kapitalutrustningen. Efterfrågeboomen med höga vinstmarginaler har hittills bromsat den utslagning av kapital som detta i sig motiverar. På lite sikt kommer betydande investeringar att drivas fram för att ersätta kapital som till följd av relativa prisförändringar blivit snabbare ekonomiskt föråldrat.

Mot tanken att man skulle få en investeringsvåg genererad av relativa prisförändringar har anförts att prisförändringarna kommer att generera en så snabb teknisk utveckling att substitutioner mellan råvaror och kapital därför inte behöver bli av stor omfattning. Investeringsbehovet skulle bli begränsat. Det är naturligtvis möjligt att en sådan teknisk utveckling kommer till stånd. Eftersom den nya tekniken i hög grad förutsätter omläggning av produktionsprocesser och således förutsätter ny kapitalutrustning skulle man emellertid få en snabb ekonomisk utslagning av gammalt kapital. Man kan därför räkna med att få en starkt stigande investeringsvilja dels inom råvaru- och energisektorn, dels inom industrin själv. Investeringskvoten kommer sannolikt att höjas. Det är industrin som tillverkar kapitalvarorna. Effekten blir således en ökning i efterfrågan på industrivaror.

Det är industrin som förädlar råva-

rorna. Industriproduktionen är lika med den förädlingsinsats som görs av arbetskraft och kapital. En snabbare substitution av råvaror med kapital och arbetskraft betyder att industriproduktionen växer snabbare i förhållande till resursförbrukningen än tidigare.

Råvaruinnehållet i de färdiga industrivarorna är 10—15 procent. Även om man får en snabbare sänkning av detta åtgångstal så skulle prisstegringen på råvaror kunna leda till att priset på industrivaror stiger relativt tjänster. Denna efterfrågeeffekt tror jag dock inte kommer att ta över de andra diskuterade effekterna. Råvaruinnehållet i tjänsektorn är inte heller så mycket lägre än i industrivarorna. Den sammantagna effekten av råvaruprisstegringarna kan därför bli att höja industritillväxten; inte att bromsa den.

Industrivaror och råvaror i världshandeln

Vad blir effekten av en förändring i bytesförhållandet mellan råvaror och industrivaror? För att diskutera denna fråga anges i *tabell 1* flödet av industrivaror och råvaror mellan i- och u-länder och mellan i-länderna inbördes. Sino-Sovjetblocket har exkluderats. Världshandeln är starkt koncentrerad till vad som traditionellt definieras som i-länder. Den inbördes handeln uppgick 1971 till 80 procent av världshandeln.

Gentemot u-länderna har i-länderna ett exportöverskott på industrivaror som 1972 uppgick till ca 31 miljarder dollar (40—9). Det motsvarar ca 15 procent av deras totala utrikeshandel. I-ländernas totala export uppgår till ca 10 procent av deras BNP. Därav följer att exportöver-

Tabell 1. I-ländernas varuhandel 1972. Miljarder dollar

	Mellan I-länder	Export till U-land	Import från U-land	Total ex- port Kol 1+ kol 2	Total im- port Kol 1+ kol 3
	(1)	(2)	(3)		
Industrivaror	172	42	11	214	183
Råvaror	55	9	40	64	95
Summa	227	51	51	278	278

Källa: Statistical Yearbook 1973

2†—743407

skottet på industrivaror uppgick 1972 till ca 1,5 procent av i-ländernas BNP.

Större delen av råvaruimporten (ca 60 procent) kommer från andra i-länder, inte från u-länder som man ibland ges intryck av. Däremot är u-länderna starkt beroende av sin råvaruexport. Den utgör ca 3/4 av deras totala export. En likformig prisökning på råvaror med t ex 10 procent i förhållande till industrivaror motsvarande således 1972 ca 3 miljarder dollar i extra inkomst. Detta motsvarar ca 1/4 av det totala u-landsbiståndet, som uppgår till omkring 12 miljarder dollar.

En stor del av u-ländernas råvaruexport (ca 40 procent 1972) består av olja. Den nya prisnivån på olja kommer radikalt att förändra handelsmönstret om den kan upprätthållas. Det skulle ge oljeländerna en intäktsökning på ca 50 miljarder dollar vid 1973 års volym. För att betala denna oljeimport behöver i-länderna 2- à 3-dubbla sitt industrivaruexportöverskott. Detta tar naturligtvis tid. I-ländernas importöverskott från u-länderna kommer därför under en längre tid att delvis betalas genom kapitalimport.

Underskottet gentemot oljeländerna motsvarar nära 2 procent av i-ländernas BNP. Eftersom industrin svarar för ca 1/3 av BNP i i-länderna måste industriproduktionen höjas med ca 6 procent för att betala oljeprishöjningen. Det motsvarar ca ett års industriproduktionsökning. Sveriges andel av underskottet är ungefär proportionell mot vår ekonomis andel av i-ländernas totala produktion. Oljeprisstegringen skulle därför ställa krav på en extra höjning av industriproduktionen med ca 6 procent eller med drygt en procentenhets höjning av industritillväxten under en sju-årsperiod.

Lägger man därtill det växande underskottet i tjänstebalansen och u-landsbiståndet vid nuvarande ambitionsnivå krävs ungefär ett par procentenheters årlig tillväxt i industriproduktionen utöver ökningstakten i den inhemska industrivaruefterfrågan. Effekten av de utbudsökande och energi- och råvarubesparande processer som nu satts i gång och som diskuterades i föregående avsnitt kommer att — som jag föreställer mig — under 7—10 år leda till

en successiv höjning av priserna på industrivaror i förhållande till priserna på råvaror.

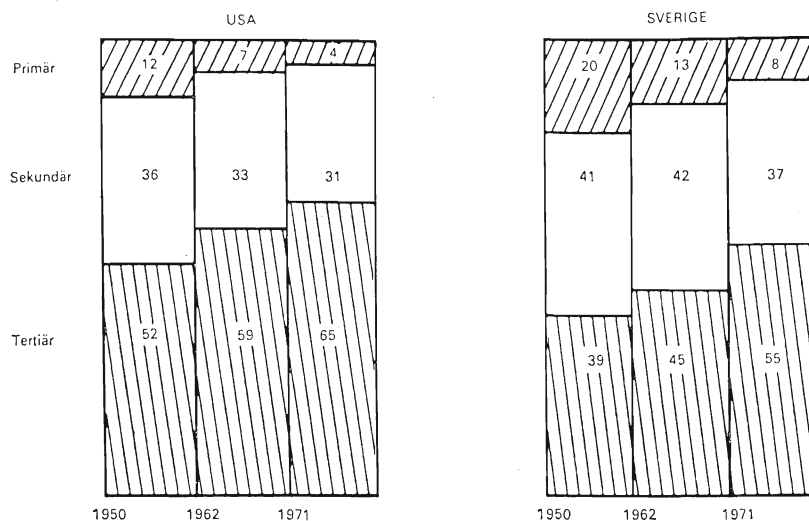
Industrisektor kontra tjänstesektor

Även om man kan peka på ökade krav på industriproduktionen måste dessa avvägas mot önskemål om ökade insatser inom tjänstesektorn. Man brukar ibland indela ekonomin i primära, sekundära och tertiära sektorer. Den primära omfattar jordbruk och fiske, den sekundära industri inklusive byggnadsindustri, och den tertiära den tjänsteproducerande sektorn. Man har påvisat en tendens till att andelen sysselsatta i den primära sektorn minskar med stigande per capita-inkomst, medan den sekundära sektorn expanderar. När länderna börjat nå upp till en ännu högre levnadsstandard börjar även den sekundära sektorns sysselsättningsandel minska, medan den tertiära sektorn expanderar. Meidner refererade bla till en sådan analys när han förutsade en stark ökning i den svenska tjänstesektorn och då i synnerhet den offentliga [Meidner 1973].

I figur 2 görs en liknande jämförelse, som Meidner gjort för USA och Sverige. Tjänstesektorns andel av sysselsättningen har stigit, medan den varit sjunkande i industrisektorn. Att Sverige har så mycket högre andel i den sekundära sektorn beror mycket på att vi har en dubbelt så hög andel i byggnadsindustrin. I USA ligger servicesektorns sysselsättningsandel högt, bla som följd av att ca fem procent av arbetskraften är sysselsatt i försvaret. Ett annat skäl till den höga andelen personer i servicesektorn i USA är den stora grupp av relativt lågbetald arbetskraft, såsom färgade och invandrare etc, som i betydande utsträckning återfinns där. Man får därför vara försiktig med att direkt översätta de amerikanska relationerna till en prognos för Sverige.

Av ovanstående analys leds man lätt att tro att industrisektorn (inklusive byggnadsindustrin) kommer att minska sin andel av den totala sysselsättningen i likhet med vad som skett med den primära sektorn (jordbruket). I stället kom-

Figur 2. Basnäringarnas, industrins och tjänstesektorns sysselsättning i procent av hela arbetskraften 1950—1971

Källor: Statistisk årsbok för Sverige 1956. Statistical Abstract of the United States 1972. Labour Force Statistics 1960—71 OECD, Paris 1973

mer sysselsättningen inom tjänstesektorn att expandera starkt i synnerhet den inom den offentliga sektorn. Ett sådant resonemang bygger dock på en felaktig analogi. Orsakerna till jordbrukssektorns sjunkande sysselsättningsandel är dels den långsamt stigande efterfrågan på jordbruksvaror, dels den mycket snabba produktivitetsökningen. Även inom industrin pågår en snabb produktivitetsökning. Samtidigt stiger dock efterfrågan på industrivaror mycket fortare än inom såväl jordbruks- som tjänstesektorn.

Hög kapitalbildningstakt ger hög industriproduktion

Det finns för industrivaror inte samma tendens att nå en mättnadsgräns för konsumtionen liknande den för livsmedel. En orsak är att industrivaror används till dominerande del som kapitalvaror för produktion av inte bara industrivaror utan även vid produktionen inom jordbruks- och tjänstesektorerna. Ca 25 procent av tillverkningsindustrin (exkl byggnadsindustrin) går till investeringsvaror. Tar man med byggnadsindustrin stiger andelen till drygt 40 procent. Önskar man fortsätta med att låta kapital ersätta arbetskraft måste industriproduktionen hållas uppe på hög nivå. En hög

kapitalbildningstakt ger också en hög andel för den sekundära sektorn i ekonomin, vilket tydligt visat sig bl a i den japanska ekonomin.

Svag utveckling av privat konsumtion i Sverige

Den inhemska efterfrågan på industrivaror härrör till ca 65 procent från privat konsumtion, och till drygt 10 procent från offentlig konsumtion. Resten går till investeringar. Den privata konsumtionen tar således den övervägande delen av industrins produkter, medan den offentliga sektorn är industrivarusnål — naturligt nog med tanke på att den huvudsakligen består av tjänster. Den industriella expansionstakten i Sverige är därför på längre sikt till övervägande delen bestämd av hur snabbt den privata konsumtionen och investeringstakten utvecklas.

Ser vi på utvecklingen mellan 1965 och 1974 kan man konstatera en svag utveckling av den privata konsumtion. Ökningstakten var omkring 2 à 2,5 procent per år [Wohlin m fl 1973]. Den svaga ökningen i den privata konsumtionen återspeglar naturligtvis bara det förhållandet att de reala disponibla inkomsterna hos hushållen hölls tillbaka

genom stigande skatter, vilka användes för att finansiera den offentliga konsumtionen. Detta var den fundamentala orsaken till uppbromsningen av den svenska industrins expansionstakt jämfört med första hälften av 1960-talet.

Cavsett vad man tycker om den fördelning av resurser som vi haft i Sverige sedan mitten av 1960-talet måste var och en inse att det föreligger ett direkt samband mellan industrins expansionstakt och den valda efterfrågeinriktningen. Det är då inte möjligt att hänvisa till att industrins expansionstakt varit otillräcklig för att kunna absorbera en ökande sysselsättning, eftersom det varit en direkt följd av den avvägning mellan offentlig och privat konsumtion som man politiskt bestämt sig för.

Produktivitetsökning i offentlig sektor

Välståndsutvecklingen blir när den offentliga tjänstesektorn svarar för en större del av ekonomin allt mer beroende av produktivitetsökningen i den sektorn. Det finns sannolikt möjligheter att genom ökade investeringar inom sjukvård, undervisning, polisväsende etc minska behovet av personal. Ökad kapitalinsats i offentlig sektor minskar sysselsättningsbehovet där och ökar det inom industrin.

Det är dock inte bara när det gäller investeringsvaror som industrin kan öka produktiviteten i servicenäringarna utan även när det gäller den löpande insatsen av industrivaror i tjänsteproduktionen. Man kan t ex peka på de stora insatser som läkemedelsindustrin gjort för att med olika typer av mediciner klara av sjukdomar som förr krävde stora vårdinsatser.

Hushållssektorn

Det är ett ofta påpekat faktum att vi inte i BNP inkluderar hushållens produktionsinsats. Detta tror jag leder till att en analys av de olika sektorernas relativa förskjutning blir missvisande. Utöver de tre sektorerna bör man också inkludera den fjärde sektorn — hushållsproduktionssektorn.

Hur tungt denna sektor väger sysselsättningsmässigt kan man endast skaffa

sig en grov uppfattning om. Totala antalet arbetade timmar uppgick 1973 till ca 6,1 miljarder timmar med ca 3,8 miljoner personer i arbetskraften, vilket betyder en medelarbetstid på 1 650 timmar per år eller i genomsnitt 31 timmar per vecka. Totalt uppgick antalet personer mellan 20 och 64 år till 4,7 miljoner. Individens sammanlagda arbetsinsats ute på arbetsmarknaden och för egen produktion av varor och tjänster är givetvis högre än 31 timmar per vecka. Även vid en ganska snäv avgränsning av egenarbete, till sådana varor och tjänster som tillhandahålls på marknaden kommer hushållssektorns totala arbetsinsats att utgöra en mycket tung del av den totala arbetskraftsinsatsen. Om t ex varje individ förfogar över 2 500 timmar per år så skulle arbetsinsatsen på marknaden utgöra ca hälften av totalt tillgänglig tid.

I Sverige har förvärvsfrekvensen hos kvinnorna i åldern 20—64 år höjts från ca 53 procent 1965 till 63 procent 1972. Totalt var utbudsökningen ca 250 000 personer [Information i prognosfrågor 1973: 7]. Förvärvsfrekvensen för män har däremot sjunkit något bl a på grund av ökad studiefrekvens och förtidspensionering. Denna utbudsökning av arbetskraft har dock inte ökat totala antalet arbetstimmar. Arbetstidsförkortning, sjunkande förvärvsfrekvens för män och ökad frånvaro har givit en negativ nettoeffekt.

Under perioden 1965—1972 steg antalet sysselsatta i offentlig tjänst med 280 000 personer, varav övervägande delen kvinnor. Man kan fråga sig hur starkt sambandet är mellan den offentliga sektorns tillväxt och ökad förvärvsfrekvens. Tjänster, tidigare producerade i hemmen, måste i hög grad tillhandahållas av samhället. Den sociala servicen måste byggas ut. Även om ett ökat utbud av kvinnor på arbetsmarknaden — och det kommer under 1970-talet att främst avse kvinnor med hemmavarande barn — anses ha ett egenvärde får man inte betrakta det som ett nettotillskott av arbetskraft. Ökad förvärvsfrekvens kräver därför en utbyggnad av den offentliga sektorn inte för att kvinnorna skall få jobb utan för att förvärvsfrekvensen skall öka.

Just överflyttningen av tjänster från hushållen till offentlig sektor kommer inte korrekt till uttryck när man studerar sysselsättningsandelar i olika sektorer. Hade man kunnat mäta hushållens arbetsinsats i tjänsteproduktionen och lagt in den i *figur 2* hade man troligen fått en betydligt långsammare ökning i den totala tjänstesektorns andel. I vilket fall som helst bör man vid tolkningen av olika länders tjänstesektorandelar också studera förvärvsfrekvensen hos arbetskraften.

Frågan om hushållens produktionsinsats tex på vårdområdet är betydelsefull för att bedöma den framtida utvecklingen av den offentliga sektorn. Det föreligger förmodligen i dag i många fall betydande kostnadsskillnader mellan institutionsvård och öppen vård, även om man räknar med marknadslöner för arbetsinsatser i hemmen. Det gäller, av en del fall att döma, för omhändertagande av äldre. Blir dessa kostnadsskillnader stora blir det ett tryck mot en ökad tjänsteproduktion inom hemmen.

Naturligtvis kan man också tänkas dra in hemmens produktion i marknadsekonomin genom att vårdinsatser betalas av samhället. Det sker redan i dag i viss utsträckning genom satsning på öppen vård. Utvecklingen tror jag går mot en decentralisering av den offentliga produktionen till hushållssektorn. Om man i Sverige ökar förvärvsfrekvensen ytterligare samtidigt med arbetstidsförkortning tror jag att man på sikt når en gräns där hushållens egen tjänsteproduktion åter ökar. Vi får inte på lång sikt den expansion av den offentliga sektorn — åtminstone inte i traditionell mening — som ibland förutspås. Det är därför farligt att dra ut trenden för den offentliga sektorns tillväxt.

Det ökade marknadsdeltagandet hos den kvinnliga arbetskraften har gått parallellt med en förkortning av arbetstiden, vilket medfört ett ökat utbud av arbetskraft i hushållssektorn. Utöver arbetstidsförkortningen har frånvaron stigit motsvarande idag ca 400 000 personer, vilket också torde ha ökat hushållssektorns egenproduktion. Möjligheten att ytterligare öka förvärvsfrekvensen — främst kvinnor med minderåriga barn — tror jag är sammankopplad med att ar-

betstidsförkortningen samtidigt frigör arbetskraft för hushållssektorn. Trots en kraftigt ökad förvärvsfrekvens i Sverige för kvinnor har vi inte fått någon ökning i antalet arbetstimmar. Arbetskraftsutbudet kommer även i fortsättningen att sjunka.

Det har också skett en successiv rationalisering av hushållssektorns produktion genom ökad insats av kapitalvaror och andra mer förädlade industrivaror. Det finns en viktig produktivitetaspekt på varukonsumtionen som man inte får tappa bort när det reses krav på nolltillväxt i varukonsumtionen. Det finns sannolikt ett nära samband mellan varukonsumtion och förvärvsfrekvens. Den ökade inkomsten användes till en inte ringa del till att köpa sig tid.

Det behövs en integrerad analys av hushållssektorn där man samtidigt studerar deras efterfrågan på varor, utbud av arbetskraft, utnyttjande av offentlig sektor, egenarbete och frånvaro för att bättre förstå förändringarna inom marknadsdelen av vår ekonomi.

Motstridiga önskemål

Sammanfattningsvis har jag här pekat på vissa nya drag i utvecklingen som kan väntas leda till en ökad industriell expansion. Prisstegringen på olja och andra råvaror kommer att driva fram stora investeringar såväl inom den råvaruproducerande sektorn som på användarsidan. Man får en tendens till ersättning av energi och råvaror med kapital, vilket innebär en snabbare ökning av industriproduktionen i förhållande till råvaruåtgången. Starka relativa prisförändringar förkortar den existerande kapitalutrustningens livslängd. Ny teknik, som spar på råvaruresurser kommer att genereras, vilket ytterligare påskyndar utslagningen av gammalt kapital och skapar nya lönsamma investeringsmöjligheter. Många stater kommer också att satsa på investeringar som ökar respektive lands självförsörjning. Detta bedömer jag kommer att sammantaget leda till en ökad investeringstakt och därmed ökad efterfrågan på industrivaror. Även för att betala prisstegringen på olja och möta eventuella krav på radikalt ökad u-hjälp måste industriproduktionen öka. Sverige

måste liksom övriga industriländer öka sina överskott i varuhandeln gentemot olje- och u-länder.

Dessa krav på industriproduktionens ökning kommer att bli svårt att förena med en politik som vill lägga större delen av expansionen på den offentliga tjänstesektorn. Skulle man samtidigt med en ökad investeringskvot söka expandera den offentliga sektorn i förändrad takt blir konsekvensen en hård neddragning av den privata konsumtionen. Det vore en fortsättning av den politik som förts sedan mitten av 1960-talet. Men spänningen mellan privat och offentlig konsumtion blir svårare att bemästra med ökade krav på industrisektorn.

En ökning av antalet personer i arbetskraften i den utsträckning som diskuterats i sysselsättningsutredningen genom ökning av kvinnornas förvärvsfrekvens kommer att ställa stora krav på den offentliga sektorns utbyggnad. Man drar in personer i arbetskraften vars egenproduktion i hushållen i varje fall till viss del ersätts med offentliga tjänster. Pressen att minska arbetstidens längd ökar för att hushållens totala arbetstid på marknaden inte skall öka för mycket. Den tenderar också att påverka frånvaron. Hushållssektorns krav på egenproduktion ökar kanske dessutom till följd av de högre skatter som följts av den offentliga sektorns ökning.

Man kan redan av dessa skäl inte räkna med ett nettotillskott av arbetskraft i timmar. I ett sådant läge förutses jag större svårigheter att förena en expansion av den offentliga sektorn med en satsning på energi- och råvarubesparande investeringar, betalning av de stigande energipriserna, ökad u-hjälp under bibehållen jämvikt i betalningsbalansen. Man tvingas tillbaka i sina ambitioner att expandera den offentliga sektorn. Sysselsättningsandelen kommer då inte heller att fullt ut kunna realiseras. Min prognos för den närmaste tioårsperioden skulle därför bli att industrisektorns sysselsättningsandel inte kommer att gå tillbaka. Man får en viss omsvängning i den trend man haft den sista tioårsperioden.

Frågan i vad mån en omfördelning av resursanvändningen från privat kon-

sumtion till offentliga tjänster bidrar till att lösa världens försörjningsproblem är därmed inte besvarad. Viljan att satsa på ökad u-hjälp torde inte bli större om den privata konsumtionsökningen pressas ner för mycket. En ökning av den offentliga sektorn synes vara lättare om den kan förenas med en viss privat standardökning. Minskat utnyttjande av energi- och råvaruresurser ger inte i sig någon positiv effekt på u-länderna som grupp även om det kan påverka inkomstfördelningen dem emellan. Det är ingen hjälp att ett land får svårare att avsätta sina råvaror. Den enda vägen för hjälp i stor skala går via varuexport.

Referenser

- Carlsson, B. och Josefsson, M., [1974], *Industrins energiförbrukning — analys och prognos fram till 1985*, IUI, Stockholm
- Direktiven till sysselsättningsutredningen [1974]
- Information i prognosfrågor, SCB Nr 1973: 7* "Arbetskraftsresursernas utveckling 1965—1972 och 1972—1980 Analys och Prognos"
- Meidner, R., [1973], "Utvecklingen av de offentliga tjänsterna och dess betydelse ur facklig synpunkt", Anförande vid Public Service International kongress i New York den 10 oktober 1973
- Wohlin, L. m fl, [1973], *Svensk industri 1972—1977*, Särtryck ur SOU 1973: 21